Kada više uvozite nego što izvozite pojavljuje se deficit kojeg možete pokriti većim izvozom usluga, prodajom obiteljskog srebra ili zaduživanjem u inozemstvu. Svaka normalna zemlja vodi brigu o kretanju uvoza i izvoza. Merkantilizam nije nikada i nigdje nestao uvijek se želi više izvoziti nego što se uvozi. Merkantilizam naprosto slijedi činjenice koje kazuju da veći izvoz znači veću privrednu aktivnost koja je kreirana inozemnom potražnjom. I obratno. Veći uvoz znači da zemlja uvoznica dinamizira privrednu aktivnost zemlje izvoznice.

Otvaranje nacionalnih granica (čitaj internacionalizacija nacionalnog tržišta) prijedlog je najrazvijenijeg svijeta jer tako razvijeni svijet širi tržište. Manje učinkoviti uvijek plaćaju cijenu. WTO je izraz kapital odnosa i u suglasju je sa razvijenim svijetom i multinacionalnim korporacijama.

Korporativne države kao Njemačka i Japan, prije, te četiri azijska tigra i Kina, danas, dinamizirale su privredni razvoj intervencionističkim politikama što, u konačnici, rezultira većim izvozom od uvoza. Izneseno sugerira da politika kapital odnosa neće donijeti pozitivnog rezultata u zemlji kao što je to Hrvatska.

Broj mogućih rješenja se smanjuje. Vjerovnici postaju bitni partneri u rješavanju problema deficita. Oni će, da bi osigurali svoja potraživanja, zahtjevati lijek u smislu «ljuta trava na ljutu ranu». Cijenu će plaćati građani razmjerno «grijesima» koje smo učinili. Narod bi rekao sve se vraća sve se plaća. Tako dolazimo do ovisnosti zemlje o stavovima vjerovnika.

Koje su posljedice smanjivanja inozemnog duga?

Njprije pogledajmo činjenica u zdanjih nekoliko godina.

Hrvatska je proizvela roba i usluga (bruto domaći proizvod) u 1990. godini u iznosu od 24,8 milijardni dolara. što je razina koja nije do danas dostignuta. Pri tome je imala i robni deficit od 1,2 milijarde dolara. U narednoj je 1991. godini BDP iznosio 18,2 milijarde dolara a deficit svega 0,5 milijardi dolara. To znači da smo u 1990. godini potrošili 26 milijardi dolara. Podatak za 1991. iznosi 18,7 milijardi dolara. U najproduktivnijoj 2002. godini, od osamostaljenja Hrvatske, BDP je iznosio 22,4 milijarde dolara a deficit rekordnih 5,8 milijardi dolara što znači da smo potrošili 28,2 milijarde dolara. Usporedimo li veličine BDP i pripadajuće deficite trgovinske bilance iz 1990. i 2002. godine vidljivo je da ukupna potrošnja i nije osobito rasla. U dvanaest godina ukupna potrošnja se je povećala za svega 2,2 milijarde dolara što odgovara geometrijskoj stopi rasta od 0,7%.

Upravo razlika između potencijalnog i ostvarenog BDP razlogom je naših današnjih teškoća. Prema tome stvari se nisu dogodile «preko noći» već su nužna posljedica neprimjerene politike prethodne i ove vlasti. Drugim rječima, izneseno znači da su promjene privrednog sistema i ekonomske politike u odnosu na prethodni sistem bile - inferiornije.

Glavni krivci za današnje stanje su: model privatizacije, Antiinflacijski program iz 1993. godine i rebalans proračuna iz 1998. godine. Kako sam o tim problemima pisao dat ću tek nekoliko natuknica širokih poteza.

Model 200 obitelji predstavlja potpuni promašaj. On nije dao rezultata čak ni odabranim. Upravo kretanje BDP pokazuje kako je ukupan učinak tragičan. Na jednoj je strani Hrvatska ostala bez bogatstva, a na drugoj strani odabrani nisu ostvarili adekvatno bogatstvo. Moja je procjena da glede kapitalnog računa gubici nisu manji od 90%. pridoda li se tome i veći uvoz od izvoza roba u razdoblju 1994. – 2002. od 30 milijardi dolara jasno je da su gubici još uvijek, zapravo, nesagledivi. Stoga bi bilo više nego korisno da nova vlast formira ekspertni tim i da utvrdi gubitke koji su proizvašli iz «ekonomskog čuda» kako je to nazivao pokojni predsjednik Tuđman. Ovo tim više što su izneseni samo neki izravni učinci; a treba reći da su neizravni neuporedivo veći.

Antiinflacijski program iz 1993. godine značio je tvrdo budžetsko ograničenje za zemlju u cjelini. Iako je Antiinflacijski program na početku slomio psihološki dio inflacije preostao je realni dio inflacije kojeg je trebalo Razvojnim programom eliminirati. Drugi dio priče nije nikad definiran jer nije donesena Koncepcija i strategija razvoja. Fiksni tečaj koji je na početku bio podcijenjen za 20% donio je rezultata u 1994. godini. Od 1995. godine deficit trgovinske bilance prelazi 3 milijarde dolara. Upravo je deficit imao blagotvorni učinak na cijene i raspoloživi proizvod. Naime kada više uvezete nego izvezete imate učinke kao da ste proizveli višak uvoza a to vas nije ništa koštalo. Što je uvoz bio veći to je podrška stabilizaciji bila veća. Troškovi te i takve politike bili su plaćani rasprodajom obiteljskog srebra i zaduživanjem.

Na državu se tvrdo budžetsko ograničenje nije donosilo. Posebnu je eskalaciju javna državna potrođnja doživila rebalanskom proračuna iz 1998. godine. Kao što je znano, što sam ja u svojim radovima prije 1998. godine predvidio, uvođenjem PDV-a je došlo do dramatičnog rasta poreznih prihoda. Umjesto da se srede državne financije došlo je do povećanja rashoda države pri čemu se nije vodila briga koji i kakvi učinci nas - zbog rebalansa - očekuju u budućnosti. I dogodilo se je što se je moralo dogoditi. Neelastični javni rashodi (po definiciji) se više nisu mogli «smjestiti» u BDP već se imperativno zahtjevao deficit trgovačke bilance. I upravo zato deficit robne razmjene znači održanje postojećeg standarda javne potrošnje, pri čemu se stanje u javnom sektoru i dalje pogoršava što znači da će se jednog dana i za to platiti primjerena cijena. Dovoljno je pogledati stanje u zdravstvu, neizmirede obveze prema penzionerima, II stupanj mirovinskog osiguranja a da ne govorim o stanju u znanosti, štkolstvu, itd. Kada nije jasan cilj svako kretanje, zakonito, znači pogoršanje a eventualna poboljšanja su tek ekcesni događaji.

Tu smo gdje jesmo. Problem je dramatičan i godinama se je taložio. Ovo znači da ga nije moguće nastale probleme rješiti u kratkom roku.

Rast društvenog proizvoda za miliijardu dolara tek znači servisirati javni dug. Ukoliko anuitet nije dospio ne znači da nije stovrena obveza za kamatu prema inozemstvu. Potrošeno je u 2002. godini robe za 28,2 milijarde dolara. Postavlja se pitanje da li je taj nivo potrošnje moguće smanjiti. Ako je moguće u kojem ćemo roku to učiniti? Niti je moguće smanjiti postojeći nivo potrošnje niti je moguće servisirati inozemni dug. Naprosto je potrebno sukladno Radićevoj krilatici «Uradiše svega biše uštediše još i više» nanovo presložiti sistem i politiku. Prema tome, veliki je zadatak usporiti inozemni dug a istovremeno dinamizirati privrednu aktivnost pri čemu valja voditi brigu da cijenovni i tečajni rizik bude što manji. Prijedlog, prema tome, traži odgovor na pitanje: koliko inflacije?, koliko devalvacije (ili ako hoćete klizanja tečaja)?, koliko države?,

kakva država uopće treba biti u tom kontekstu?..... Odgovori na postavljena pitanja jasno će definirati poteze koje buduća vlada mora povući. Nije dopustivo da se indeks siromaštva poveća. Koja - i kakva - je uloga poreznog sistema u tim uvjetima? - bitno je pitanje koje ne trpi odgađanja.

Zaključno Koncepcija i strategija razvoja, taktika i operativna potlitika grubi je scenarij kako izaći iz krize. Pri tome, treba biti svjestan da će se cijena platiti. Umješnost politike je da cijena bude što manja. Nerealno je očekivati da buduća vlast neće pobrati zvižduke u neuporedivo većoj mjeri nego što je prethodna i sadašnja poznjela aplauza. Ipak, po meni, dileme nema; Hrvatska mora - i što je važnije može - napraviti iskorak. Za to su očito potrebni neki novi klinci.

Zalažem se za promjene.